

BUITEN

7^E JAARGANG N^O. 40.

ZATERDAG 4 OCTOBER 1913.

Foto C. Steenberg.

DE OUDE STANDAARD-MOLEN BIJ VORDEN.

BUITEN

Geïllustreerd Weekblad
aan het Buitenleven gewijd

DE STERRENHEMEL IN OCTOBER, DOOR A. A. N. BLZ. 474
 DE ZONNEVROUW, DOOR GASTON LEROUX (14) BLZ. . 475 EN 486
 HET HUIS TE VORDEN, DOOR H. J. KREBBERS, GE-
 ILLUSTREERD BLZ. 473, 476—484
 COTTAGE- EN LIEFHEBBERS-TULPEN, DOOR E. TH. W., GEÏLL. BLZ. 481
 DE ERWTENKEVER, (SLOT), DOOR J. H. FABRE, (VERT.
 DOOR G. H. PRINSEN GEERLIGS). „ 481
 ST. MICHEL, DOOR C. „ 484
 JEUGDIGE BRUGGENBOUWERS, DOOR J. D., GEÏLLUSTR. „ 485
 HET GEBOUW DER NEDERL. HEIDE-MAATSCHAPP'J AAN
 DEN APeldoornschen Straatweg. ILLUSTRATIE „ 486
 DE LEGERMANOEUVRES IN HET OOSTEN VAN ONS LAND. ILL. „ 486

BERICHTEN VAN REDACTIE EN UITGEVERS.

De uitgevers verzoeken beleefdelijk dit blad te noemen als men naar aanleiding van eene advertentie, een aanvraag of een bestelling aan een adverteerder doet.

Men gelieve alles wat de Redactie of de Administratie van dit weekblad betreft te adresseeren aan de Uitgevers Scheltema & Holkema's Boekhandel, Rokin 74—76, Amsterdam, met de toevoeging: „Voor de Redactie” of „voor de Administratie van het Weekblad Buiten.” Duidelijke naam en adresvermelding wordt verzocht ook achter op de foto's.

Tevens gelieve men achter op de foto's duidelijk aan te geven, wat ze voorstellen.

Uitgave van SCHELTEMA & HOLKEMA'S BOEKHANDEL
 K. Groesbeek & Paul Nijhoff -AMSTERDAM-

DE STERRENHEMEL IN OCTOBER.

HET volgende overzicht geeft den stand der Sterrenbeelden in den vóóravond (te ongeveer 8 uur):

Zenith: Cepheus, Hagedis, Zwaan;
 Noorden: Groote en kleine Beer, Giraffe, Jachthonden, Lynx;

Noordoosten: Wagenman;

Oosten: Andromeda, Cassiopeia, Driehoek, Perseus, Ram, Stier, Walvisch;

Zuidoosten: Visschen;

Zuiden: Arend, Dolfijn, kleine Paard, Pegasus, Pijl, Schild van Sobieski, Steenbok, Zuidervisch, Vos, Waterman;

Westen: Boötes, Hercules, Kroon, Lier, Slang, Slangendrager;

Noordoosten: Draak.

De prachtige *winterconstellaties* staan in October te middernacht al vrij hoog aan den hemel: de Stier (met *Saturnus*), de Tweelingen (met *Mars*), de Wagenman en Orion.

De *Melkweg* loopt te 8 uur van het Noordoosten naar het Zuidwesten, in een wijden boog, die loodrecht op den horizon staat, en die dus door het Zenith gaat. Toch trekt hij niet meer zoo sterk de aandacht; daarvoor staan de lichte wolken in Schutter en Arend al te laag. Maar de heldere ovale vlek in den Zwaan is nog heel goed te zien.

Algol minima zijn deze maand waarneembaar: den 12^{en} te 2 uur na middernacht, den 15^{en} te 11 uur, den 18^{en} te 8 uur.

Het *Zodiakaallicht* is in October uitstekend te zien. Bij afwezigheid van maan, d.i. dus in het begin en in het einde der maand zal men het eenige uren na middernacht gemakkelijk aan den Oostelijken hemel in de sterrenbeelden Leeuw, Kreeft en Tweelingen kunnen vinden.

Den *Gegenschein* zoeken men op heldere maanvrije nachten in het sterrenbeeld Visschen. October is voor de waarneming van dit uiterst zwakke schijnsel met Februari als de gunstigste maand van het jaar te beschouwen, daar de *Gegenschein* dan te middernacht niet te laag en bovendien ver van den Melkweg af staat.

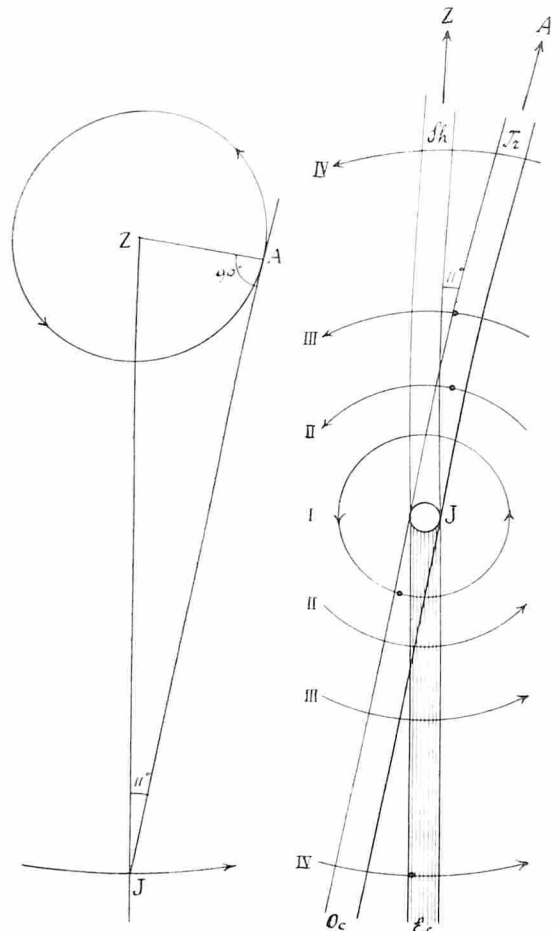
De *tijdsvereffening* bereikt tegen het eind van October een minimum, om vervolgens den heelen winter, tot half Februari toe, aldoor toe te nemen. De zon is den 1^{en} October 10 minuten, den 31^{en} 16 minuten bij de klok voor.

Van 16 tot 22 October zijn er gewoonlijk in den nanacht vrij veel *vallende sterren* te zien; naar hun straalpunt in Orion heeten ze *Orioniden*.

Mercurius is slecht waarneembaar.

De morgenster *Venus* trekt zich nu langzamerhand in de schemering terug, maar blijft toch de heele maand goed zichtbaar: den 15^{en} komt de planeet nog bijna drie uren voor de zon op. De schijf blijft in schijnbare grootte afnemen: de middellijn bedraagt den 1^{en} October bijna 13", den 31^{en} nog maar 11".

Mars blijft deze maand op zijn Oostwaartschen loop in het sterrenbeeld Tweelingen. De middellijn der schijf bedraagt den 1^{en} October 8", den 31^{en} 10", waaruit men zien kan, dat de afstand Aarde-Mars kleiner wordt. Daar de schijngehalte die bij Mars nog een vrij aanzienlijke rol speelt, na de *kwadratuur* (2 October) „voller” wordt, zoo zal de helderheid, die de laatste maanden maar weinig veranderde, weldra sterk gaan toenemen. Het zal interessant zijn, Mars langzamerhand helderder dan *Saturnus* te zien worden, die het nu, ook al doordat de ring geheel open is, nog zeer duidelijk en beslist wint. *Saturnus* is sedert den 30^{en} September zijn teruggaande beweging (in den Stier) begonnen, die tot het einde van het jaar zal worden volgehouden.

Jupiter is nog in den vooravond zichtbaar, laag in het Zuidwesten. De planeet zal den 21^{en} October een groot half uur lang een zonderling aspect vertoonen: de vier heldere, door Galilei reeds in 1610 ontdekte wachters zijn dan alle geheel of zoo goed als onzichtbaar, zijn althans niet naast de planeet te zien. De maanlooze *Jupiter* zal echter niet in Europa, maar alleen voor bewoners van sommige Zuidzee-eilanden (Honolulu) te zien zijn.

De beide schetsjes geven aan, op welke wijze de vier wachters (I de binnenste, IV de buitenste) onzichtbaar kunnen worden. Trekt men uit *Jupiter* raaklijnen aan de aardbaan (zie de linkerfiguur), dan vormen de punten Z, A en J een zoodanige constellatie, dat uit *Jupiter* gezien de aarde zoo ver mogelijk (II graden) van de zon verwijderd lijkt, terwijl uit de Aarde gezien *Jupiter* op 90° afstand van de zon staat. Deze constellatie heet de *Kwadratuur*, de schets beeldt de *Oostelijke kwadratuur* af, die telkens met tusschenpoozen van 399 dagen (d.i. van een *synodischen omloopstijd*) optreedt en dit jaar op den 2^{en} October valt.

De rechter figuur, de planeet met de banen der vier heldere wachters I, II, III en IV voorstellende, is op 250-maal grootere schaal geteekend: de baan van IV zou in de eerste figuur een middellijn van één kwart millimeter hebben. De hoek van 11 graden is in deze tweede figuur ook weer te zien; men denke zich in de richting der pijltjes Z en A, de Zon en de Aarde op 20 Meter afstand geplaatst. Legt men nu kegelmantels — die hier niet van cylinders te onderscheiden zijn — om Aarde en *Jupiter*, en om Zon en *Jupiter*, dan ziet men hoe de wachters achtereenvolgens vier verschijnselen vertoonen, in de figuur aangeduid door Oc., Ec., Tr., en Sh. (algemeen gebruikelijke afkortingen van Engelsche benamingen), en wel:

Oc. = Occultation. De wachter verdwijnt, uit A gezien, achter de planeet.

Ec. = Eclipse. De wachter wordt door de schaduw der planeet verduisterd.

Tr. = Transit. De wachter trekt, uit A gezien, over de planeet heen, en is maar zeer flauw, soms in het geheel niet zichtbaar. Alleen de IVe wachter projecteert zich bij Tr. zeer duidelijk als een donker vlekje op de Jupiterschijf.

Sh. = Shadow. De schaduw van den wachter valt op de planeet; de wachter zelf is zichtbaar, tenzij tegelijkertijd een Transit plaats heeft. Voor de wachters I en II moet nog de bijzonderheid vermeld worden, dat het verschijnsel Oc. in Ec. overgaat: voordat de Occultation voorbij is, is de wachter al in de schaduw der planeet gedompeld, en dus de Eclipse begonnen.

De eigenaardige verhoudingen in het *Jupiterstelsel* brengen mede, dat de wachters zich nooit alle vier tegelijkertijd achter de planeet kunnen bevinden: evenmin kunnen ze alle vier gelijktijdig in Transit zijn. Maar wel kan bijvoorbeeld I in Oc. of Ec. zijn, de 3 anderen in Tr.

Den 21^{en} October a.s. zullen een half uur lang I en IV achter de planeet staan, II en III tegelijkertijd er voor, zooals nader schillende verschijnselen aangeeft:

Midd. tijd Greenwich.

I. Oc. en Ec. 16 uur 58 min. — 20 uur 29 min. *)

*) Hierbij worden de uren van middag tot middag geteld: 21 Oct. 17 uur beteekent 22 Oct. 5 uur voormiddag.

II.	Tr.	15 uur 59 min.	—	18 uur 49 min.
III.	Tr.	14 „ 11 „	—	17 „ 33 „
IV.	Ec.	16 „ 58 „	—	20 „ 39 „

Men ziet, dat van 16 uur 58 min. tot 17 uur 33 min. Greenwich tijd geen der wachters zich naast de Jupiterschijf vertoont. Te 17 uur 15 min. is I al sedert een kwartier achter de planeet verdwenen; II projecteert zich nagenoeg midden op de schijf; III staat op het punt van uit den Transit te voorschijn te komen; en IV is juist achter de planeet schuil gegaan.

Voor de bewoners der Sandwicheilanden valt het verschijnsel omstreeks 7 uur 's avonds, de zon is onder, maar Jupiter staat nog boven den horizon.

De maanlooze Jupiter is verscheidene malen waargenomen, het eerst den 15^{en} Maart 1611 door Galilei, het laatst den 15^{en} October 1883. Het verschijnsel zal zich weder den 10^{en} Mei 1914 voordoen, maar (voor Europa) op den vollen dag, zoodat het ook bij buitengewoon zuivere en doorzichtige lucht wel ternauwernood waargenomen zal kunnen worden. Zeer gunstig zijn de omstandigheden voor Nederland echter den 14^{en} Februari 1931. Dan zal er 's avonds van 9 tot 11 uur, volle twee uren lang, een maanlooze Jupiter hoog aan den hemel staan. A. A. N.

DE ZONNEVROUW

door GASTON LEROUX.

(14) (Geautoriseerde vertaling).

DERDE BOEK.

NATIVIDAD vertoefde nog eenige oogenblikken in de *casa*, waar hij in zijn opschriftboek een paar woorden krabbelde; het was een korte mededeeling van wat er voorgevallen was, en bestemd voor president Veintemilla. Dit bericht moest door een der politieagenten onverwijld naar het paleis van den president worden gebracht. Welk een wraak, welk een heerlijke wraak was het voor Natividad, van deze misdaad der Indianen melding te kunnen maken, zoo men bedenkt, dat hij tien jaren geleden, een rapport makend van de ritueele ontvoering der arme Maria Christina d'Ovellana, door niemand geloofd was, en hij sinds dien door zijn meerderen eigenlijk voor een maniak werd gehouden.

Een der politiedienaars reed met het bericht in allerijl naar Callao. De twee anderen moesten de hacienda en den omtrek doorzoeken, en het lijk van den boy wegruimen.

De inspecteur en François-Gaspard bestegen twee der muilezels, en reden met den kleinen troep op. De soldaat, wiens paard door den markies weggenomen was, kreeg den derden muilezel. Als de manschappen, die hadden gehoopt naar Chorillos terug te keeren, nu bemerkten dat men ze meenam in de *sierra*, begonnen zij eerst te morren, doch in naam der regeering beval de inspecteur hun, te zwijgen en hem te volgen.

Natividad was zoo verstandig geweest om twee wollen dekens van de agenten te nemen, en had ze aan zijn zadel gebonden.

In fikschen draf ging het voort, den weg af en het ravijn in.

— In elk geval rijden we harder dan de *mammaconas*, zei Natividad.

— De *mammaconas*? vroeg François-Gaspard, — zijn die er dan ook bij? En de geleerde zette zijn muilezel wat aan, zoodat hij naast den inspecteur te rijden kwam.

— Er ontbrak niets, señor. De *mammaconas* waren er, en de drie tempelwachters, de eenigen, die de Zonnevrouw mogen aanraken. Maar weet u wel, mijnheer, dat ik al meer dan vijftien jaar tegenover mijn meerderen, die me niet gelooven willen, volhoud, dat er in de zeden en gebruiken van die vervloekte wilden niets veranderd is? Niets, niets. Is hun taal niet precies dezelfde gebleven, in al die eeuwen? Eten, drinken, bidden en leven zij niet precies op dezelfde manier als vijfhonderd jaar geleden? Waarom zou hun godsdienst dan wel veranderd zijn sedert de verovering? De uiterlijkheden van den katholieken godsdienst gaan bij hen samen met hunne oude religie. . . . Ah, hadden ze maar geloof aan mijn woorden geslagen! In het begin van mijn carrière stond ik ook eens voor een geheimzinnige misdaad; onverklaarbaar was die, tenzij. . . . als godsdienstige ritus; en ik zag, dat we nog altijd met de oude gebruiken en zeden der Inca's te doen hadden. Niemand wilde zich door mijn woorden laten overtuigen. Men lachte wat om me, en ik zag den dag komen waarop men me ontslaan zou. Intusschen heb ik niet stilgezeten; ik was er niet tevreden mee, de Quichua-taal te leeren, maar ook maakte ik me het Aïmara grondig eigen; het Aïmara is namelijk de gewijde taal, welke in de omstreken van Cuzco en van het meer Titicaca nog gesproken wordt. Dat meer is de bakermat van het Inca-volk, . . . en u zult zien, dien kant gaan de Indianen, die wij volgen, nu ook op. Niet naar een plaats die iedereen kent, maar naar hun verborgen tempel, waar hun priesters voortdurend hebben voortgewerkt, ongestoord, ook sedert de verovering door de Spanjaarden.

Zoo ging de brave Natividad voort, meegesleept door zijn ernstige denkbeelden, door wat hij zich als 't ware tot een levenstaak gesteld had. In dit oogenblik dacht hij aan niets anders meer, zelfs niet aan zijn vriendinnetje Jenny.

— Wij zullen hen achterhalen, niet waar? vroeg François-Gaspard, die sedert een poosje den inspecteur, om diens voortdurend druk gepraat in zoo'n hachelijk avontuur, van ter zijde vol breemding had aangekeken.

— Zeker, señor, wees gerust. *Dios mio*, laat dat aan mij over! riep Natividad uit. — Het is ook mijn eigen belang. In de bergen stooten ze op de troepen van Veintemilla, en in de *Costa* zijn alle *corregidors* 1) tot mijn beschikking. . . . Wilt ge uw mantel aandoen, señor? Er is nog al wat damp vannacht, maar we verlaten nu gauw de *costa*. Daar ziet ge de *comas* 2) al. Om in de *Corderillas* te komen, moeten ze hier langs zijn gegaan, In den morgen, zoodra het maar een klein beetje licht wordt, zullen we wel sporen van hun doortocht vinden. Als nu de jongelui, die vooruit gereden zijn, maar geen domheden hebben uitgevoerd! Die jongen op zijn lama is werkelijk niet bang, hè? Maar we zullen ze wel vinden! Die kerels kunnen de *corderillas* niet overklimmen als een *torero* 3) over een hek op de *plaza* 4).

François-Gaspard grijnslachte nu zoo wonderlijk, dat de inspecteur er van ontstelde en den ouden heer vroeg „wat hij scheelde”. Die antwoordde: Ja, ja, ik begrijp het, ik begrijp het. Doch dit antwoord bevredigde niet zoo bijzonder den inspecteur, die het héél niét begreep.

Voor het aanbreken van den dag hadden de reizigers de eerste glooiingen van de Andes bestegen. De dieren leken niet erg vermoeid te zijn, en na een paar uur rust en na wat voedsel te hebben genomen in een kleine pleisterplaats, welke daar nog was, vervolgde men den tocht.

Wanneer de kleine troep het eerste diepe ravijn inreed, steeg de zon als een monsterachtige roode vuurklomp uit de verre diepte der rotskloof.

Men vroeg den mestiezen of er dien nacht niets bijzonders geschied was. Zij konden geen enkele inlichting geven. In elk geval had de bende met de Zonnevrouw zich daar niet opgehouden; immers dan zou niets geen eten zijn overgebleven. Oom Ozout en Natividad zagen hier de gelegenheid schoon om twee muilezels tegen twee paarden te ruilen.

Toen men verder reed, bemerkte Natividad al heel spoedig neergetreden en afgebroken bloemen en halmen, wat hem deed uitroepen: „Wij zijn op het goede spoor, geëerde meester”. Hij bediende zich daarbij van de Fransche taal, want de geleerde heer moest begrijpen, dat hij, Natividad, ook niet de eerste de beste was. Hij dacht zelf dat het lang geen kleinigheid was: een inspecteur die Quichua- en Aïmara-Indiaansch verstond en bovendien nog het edele Fransche idioom machtig bleek.

— Ja, ja, ga zoo voort, mijn wakkere vriend, zei François-Gaspard, en hij kuchte daarbij op zulk een zonderlinge manier, dat zijn reisgezel er een weinig van verschrikte en op dat oogenblik lichtelijk ongerust werd over den geestestoestand van den ouden heer.

Nog een andere ongerustheid begon nu den goeden Natividad te kwellen. Tot nog toe had hij niets meer bespeurd van het kleine troepje, dat dichter dan zij beiden achter de Indianen aanreed. Wonderlijk, dat de geleerde, voortdurend in geestdrift over de schoonheden van het landschap, heel niet aan die anderen dacht, althans geen woord over hen repte.

Men steeg voortdurend, voortdurend. Er was niets meer te zien dan de hooge rotsgevaarten en de hemel. Het pad werd nog aldoor woester en steiler, en het had zeer korte, scherpe bochten. Hun rijdieren werden schichtig. Ver voor hen uit zagen ze op de rotsblokken hier en daar klipgeiten in de zonderlingste houdingen staan, met alle vier de pooten dicht bijeen op een vooruitstekenden steen.

Het begon koud te worden. De Quichua-soldaten vingden opnieuw aan met luider en luider te morren. Af en toe maande Natividad hen tot kalmte, in naam van het gouvernement, (zooals hij dat, niet zonder plechtigheid, uitdrukte,) maar de weerspannige mannen gaven hem, door op den grond te spuwen, te verstaan, dat het gouvernement van hen maar heel weinig eerbied en gehoorzaamheid te verwachten had.

— Bent u zeker van die kerels? vroeg de oude heer.

— Als van mezelf, antwoordde de inspecteur, die altijd zeide van alles en iedereen zeker te zijn.

— Van welk ras zijn ze?

— Het zijn Quichua's. Waar zouden wij anders soldaten vandaan moeten halen dan uit de Indianen?

— Die individuen maken op mij niet den indruk dat de militaire loopbaan nu juist hun reeping is.

— Ge vergist u, señor, ge vergist u werkelijk. Ze zijn soldaat met hart en ziel. Trouwens wat zouden zij anders moeten zijn, wanneer ze geen soldaten waren?

— Hebben ze verzocht om het te mogen worden? vroeg ernstig de oude geleerde, en bracht, tot Natividad's groote verbazing, zijn opschriftboekje te voorschijn.

— Wel neen, waarde heer, wel neen. Zie eens, het is heel eenvoudig; bij ons gaat het zoo. Een detachement gaat de dorpen in de binnenlanden af, en neemt de mannelijke inboorlingen, die zich niet meer tijdig uit de voeten hebben gemaakt, met geweld mee. Die lui worden dan onder den naam van vrijwilligers in het leger ingelijfd.

— Alleraardigst, alleraardigst, en bent u niet bang, dat die vrijwilligers u overhoop zullen schieten?

Ach, señor, wanneer ze eerst maar een beetje gewend zijn, willen ze voor geen geld meer terug naar hun familie, en diezelfde menschen blijken de wreedste drillers, als er weer nieuwe recruten uit de binnenlanden komen. Ze zijn heel goede soldaten.

(Vervolg op blz. 486 van dit nummer).

1) burgemeesters. 2) lage heuvels. 3) stier. 4) plein.

Foto C. Steenberg.

HET HUIS TE VORDEN. VOORZIJDJE.

HET HUIS TE VORDEN.

TBESTUUR der afdeling Vorden van den Bond van vereenigingen tot bevordering van 't Vreemdelingen-verkeer kwam, naar aanleiding van 't eeuwfeest van Neerlands herboren volksbestaan, op het denkbeeld om een „Acht-kasteelen-tocht” te organiseren.

Dat plan werd met een schitterenden uitslag bekroond.

Iedere week, Woensdagmiddag, zag men dezen zomer een kleurige groep dames en heeren, soms ver over de honderd, uit alle deelen des lands en zelfs uit naburige landen, over de feestelijk bevlagde dorpsstraat op hun tweewieler voorbijrijden, begeleid door eenige bestuursleden van genoemde vereeniging. Eén tocht werd er zelfs gedaan met motor-rijwielen, waaraan er ongeveer een vijftigtal deelnamen. *)

De tocht ging over harde wegen en flink onderhouden rijwiel-paden achtereenvolgens naar de kasteelen Hackfort, den Bramel, 't Enzerink, den Wildenborch, 't Medler, de Wiersse, 't Onstein, de Kieftenkamp en 't Huis te Vorden. Bij sommige van die kasteelen, o.a. den Bramel, en 't Huis te Vorden, werd door de bewoners, de heeren W. J. Thate en Baron van der Borch, den deelnemers eenige verfrissching aangeboden.

Een doeltreffender kasteel om de schoone algemene streken van Vorden met zijn merkwaardige kasteelen meer algemeen bekend te maken, ware moeilijk te bedenken geweest en 't ijverig Bondsbestuur, voornoemd, heeft eer van zijn werk gehad.

Intusschen zal bij velen van hen, die aan deze tochten deelnamen, en bij tal van andere lezers van „Buiten” de wensch bestaan om een en ander van die kasteelen te vernemen, kasteelen, waarvan in dit weekblad nog weinig of niets verteld is.

Wij zullen trachten aan dien wensch te voldoen, en ditmaal een en ander mededeelen over 't aloude Huis te Vorden.

Deze adellijke huizinge is ongetwijfeld een der oudste en merkwaardigste van ons land. Volgens het aardrijkskundig woordenboek van Nederland door van der Aa bestaat er een vermoeden, dat de grondslagen er van reeds door de Romeinen zouden gelegd zijn. Onmogelijk is dit niet, al zijn er ook geen stellige bewijzen voor te geven.

Dat dit volk werkelijk in deze streken heeft verblijf gehouden, blijkt in ieder geval uit het feit, dat er een oude Romeinsche heirweg heeft doorheen gelopen van Castra Vetera naar de Eems.

*) De laatste „acht-kasteelentocht” heeft plaats gehad op 24 Sept. 11.

Hoe dit intusschen ook zij: in 1208, dus voor ruim zeven eeuwen vinden we al van een Huis te Vorden melding gemaakt. Craandijk althans deelt in zijn „Wandelingen door Nederland”, mede, dat dit blijkt uit oude stukken, deels uitgegeven, deels in 't familie-archief te Terwolde bewaard. Hij heeft het kasteel nog gekend, toen het onbewoond was en geeft er de volgende beschrijving van:

„Poëtischer plekje, dan de omtrek van dat destijds verlaten kasteel aanbod, zou ik in ons gansche land niet weten aan te wijzen. Gelijk het daar lag, een weinig ter zijde van den straatweg op Ruurlo, trok het onweerstaanbaar de oogen en de schreden des wandelaars tot zich. Gelijk het daar oprees uit de ruig begroeide gracht met zijn grauwe, bemoste muren, met zijn kleine ramen, door vervelooze luiken half gesloten, en met de verweerde ruitjes in lood gevat, met zijn leien dak, waarop de tijd zijn roode, purperen en gele tinten had getooverd, maakte het een diepen en onvergetelijken indruk.

En wie de brug was overgegaan en 't voorplein aan de beek betrad, waar de ingang was van het huis, die daar stond voor het front met zijn ouden toren in den hoek, wie den vooruitspringenden vleugel gevormd, met de gebroken hardsteenen trappen van de stoep en den weelderigen overvloed van klimplanten, neervangend langs den hoogen muur, voor de gesloten vensters, om den ronden boog der lage deur, die moest al zeer weinig dichtertlijks in zich hebben, als de geest der droom niet vaardig over hem werd en 't oude huis te Vorden niet met machtige taal had gesproken tot zijn gemoed.

Hoe was de gansche omgeving ook in harmonie met de verlaten huizinge!

Hoe paste hier die prachtige linde, die op het buitenhof voor de gracht zijn breede takken uitsloeg, iedere tak een boom! Hoe uitnemend op zijn plaats, was hier die oude watermolen, met zijn half vergane brug en zijn sinds jaren stilstaand rad!

Hoe stemde 't verwilderde bosch met zijn menigvuldige kraaijen-nesten en zijn begroeide paden met het indrukwekkend geheel overeen!

Was het niet, gelijk in het sprookje van de schoone Slaapster, als een betooverd slot, dat u niet los liet, waar gij uren lang gegij u ervan hadt losgerukt?

Zoo", — dus verzekerde deze kenner van mooi, doch dikwijls onbekend Nederland, — „heb ik het oude huis gekend en liefgehad”.

Foto C. Steenbergh.

HET HUIS TE VORDEN, GEZIEN VAN DE ZUIDZIJDE. DE OORSPRONKELIJKE VOORGEVEL.

Vlak bij 't schoone, welvarende dorp gelegen, met zijn frisch en gemoedelijk bosch, dat speelruimte laat aan licht en lucht, en zich aan drie verschillende zijden aansluit bij de (meestal denne-) bosschen der zoo schone, houtrijke streek, is het Huis te Vorden ook nu nog een sieraad voor de omgeving. 't Verheft zich in het dal, waardoor de Vordensche beek schilderachtig voortvloeit.

Met het water dier beek werden de grachten en vijvers gevuld; de adellijke keuken werd er door van visch voorzien, de watermolen, die 't koren der bewoners van den omtrek malen moest, werd er door gedreven. Deze laatste is echter al sinds lang buiten gebruik gesteld en verkeert nu in een deerlijken staat van verval. Ten gerieve van den water-afvoer is de stuw in de beek verlaagd.

Drie wind-korenmolens bij 't dorp, onder welke de bekende, o.a. door Bilders vereeuwigde Stendermolen, benevens eenige molens die door motors gedreven worden, voorzien hier ruimschoots in de behoefte aan meel. Die Stender- of Standaard-molen 1) behoorde, evenals de watermolen, bij 't Huis te Vorden en was oorspronkelijk een leen van den burg te Keppel.

* * *

In 1225 lezen we al van zekeren Herman van Vorden en in 1270 van een Willem, die 't goed onder Vorchten aan 't klooster ter Hunnep schonk.

Reinoud II van Gelder beleende in 1326 een Diederik van Vorden en onder de nevingoederen, die hij mede te leen kreeg, vindt men o.a. genoemd: de hoofdhof te Beltrum, 't huis te Geldesler (Gelselaar) en 't huis te Lochusen (Lochuizen, gem. Neede), 't goed Lebbunc, 't goed te Meijerinc, 't goed tot Overwech, den hof te Wengele, 't goed te Heyinc.

Een Willem van Vorden had in 1353 oneenigheid met Deventer, omdat hij aan burgers uit deze stad goederen had ontnomen.

Ook zijn zoon Jan deed zich als roofridder kennen; hij had eveneens een veete met Deventer, omdat hij aan burgers uit deze stad goederen had ontnomen in de Weteringen. In 1357 moest hij dientengevolge voor een dagvaart op den Huize Dordt verschijnen, maar eerst op Maria-Hemelvaart was de zaak vereffend en ontloeg heer Jan ook de twee Deventer burgers, die hij op zijn kasteel gevangen hield. (Men zie: „H. W. Heuvel, „De geschiedenis van het Land van Berkel en Schipbeek blz. 58 en 59”).

Heer Jan moet kort daarop zijn overleden, want twee jaar later (1359) staat weer een Willem van Vorden als eigenaar vermeld. Berend van Vorden bezat het in 1372 en ridder Jacob van Hackforde, in 1401. In 't geslacht van dezen bleef het tot 1550, toen 't door huwelijk kwam aan zekeren Hajo Ripperda. Sedert kwam 't altijd bij erfenis of huwelijks-verbindtenis, want Vorden is nooit verkocht, aan de edele geslachten van Ghent en Van der Borch 2).

In 1580 werd het huis te Vorden door Engelsche soldaten geplunderd.

In 1583 had het, evenals Hackfort, een Staatsche bezetting van ruiteren en knechten.

Het was eertijds een sterk kasteel. De muren in de kelders zijn 1.60 M. dik en op de zolders zijn ze nog 1.05 M. Twee en twintig schietgaten in de kelders dienden eertijds tot verdediging.

Drie welwaterputten leverden er 't benodigde water, in geval 't slot belegerd werd. Een dezer putten heeft nog een trap, die in de dikte van den muur gebouwd is. Ze is smal en donker. Wie gedwongen werd langs dien trap af te dalen, zag het daglicht nimmer weder. Na de laatste trede er van te zijn afgegaan, stortte hij reddeloos in de duistere diepte van den put en eindigde aldus jammerlijk het leven.

Het slot was eertijds door grachten, muren en poorten versterkt.

Er bestaat een afbeelding van uit het jaar 1743, waarop nog de sierlijke voorpoort met toren te zien is. Ook blijkt er uit, dat wat nu de achterkant van 't Huis is, vroeger de voorzijde was en omgekeerd.

Tot 1802 verleende een ophaalbrug den toegang.

't Heeft vrij zeker in den loop der tijden wel eens duchtig gespoekt in en om dit kasteel.

In één der bovenvermelde welwaterputten vond men b.v. het geraamte van een paard.

In één der kelders werden een menigte dierenbeenderen gevonden. Het vleesch had waarschijnlijk in bange tijden tot voedsel voor de bezetting gediend.

Ook de veiligheidsmaatregelen, bij den bouw genomen, leveren een afdoend bewijs voor de onrust in vervlogen tijden. Beneden den beganen grond was b.v. een vertrek met een toegang, die onder de brug uitkwam.

Veel muurwerk werd er opgegraven.

Ook kwamen er oude munten en verdedigingsmiddelen voor den dag. In sommige balken vond men gewerkgogels.

* * *

Het inwendige van 't kasteel is ook thans nog een beschouwing overwaard.

't Bevat nog een schat van oude meubelen en sieraden, die ons onwillekeurig herinneren aan vervlogen tijden, waaronder veel oud porselein, dat er de wanden van de vestibule en de kamers tooit. Ook fraaie antieke kasten zijn er mee gevuld. Evenzoo is er een grooten voorraad van antiek koperen gereedschap.

1) Zie de afbeelding op de voorplaat.

2) Nadere bijzonderheden ook omtrent de latere bewoners vindt men o.a. in M. H. Werners „Geldersche kasteelen”, Deel I, blz. 147 e. v.

Foto C. Steenberg.

HET HUIS TE VORDEN. DÉTAIL VAN DEN ZUIDELIJKEN GEVEL.

De zoldering in de vestibule vertoont de familiewapens.

In de schitterende Ridderzaal met het rijk-voorziene wapenrek treft ons al aanstonds het kunstig houtsnijwerk langs den antieken schoorsteenboezem en aan de zoldering. De haard heeft een uitmuntend onderhouden ijzeren vuurplaat, waarop almede de geslachtswapens der familie voorkomen.

De achterzijde is bezet met witte tegels, waarop in 't blauw allerlei landschappen. Aan weerszijden vormen die tegels een fraaie kolom met zinnebeeldige voorstellingen — eveneens in 't blauw — voorstellende ter ééne de Hoop en ter andere de Liefde, zooals op de voetstukken vermeld staat. De kolommen, waarop de schoorsteenmantel rust, zijn vervaardigd van zandsteen.

Portretten, in de kleederdrachten van vervlogen eeuwen, ten deele althans met meesterhand geschilderd, staren u aan van de wanden. Verder is hier een oud-Hollandsche kast met fraai uitgestoken kolommen, een dekenkist met uitgesneden voorzide, een fraai buffet van 1753 en meer uiterst kostbare zaken, te veel om te vermelden.

Ook de andere kamers zijn in verschillende opzichten merkwaardig en ze bieden een verrukkelijk uitzicht over de schoone, boschrijke streek, prijkend met veelsoortig geboomte.

Tegenwoordig is eigenaar de heer W. F. E. baron van der Borch, die 't bewoont met zijn moeder, een freule Van Nagel van Ampsen, weduwe van wijlen P. A. baron van der Borch.

Laatstgenoemde liet het kasteel restaureeren, en in bewoonbaren staat brengen, doch zóó, dat het oude zooveel mogelijk behouden bleef.

Nog altijd staat daar * * * merkwaardige oude linde, waarvan Craandijk gewaagt in de door ons aangehaalde regels, bij den antieken watermolen, met zwaar en hoog geboomte er om heen, een statig vorst, omringd door een statige lijfwacht. Zijn benedenste takken steunen op den grond.

Men noemt hem „de Lodewijkslinde” en vertelt dat koning Lodewijk XIV van Frankrijk, toen hij in 1672 zijn veroveringstocht in ons land deed en op 't kasteel te Keppel logeerde, met zijn hofstoet onder 't lommer dezer linde zou hebben gepoosd.

Aan de overzijde van den weg, achter den vijver, staat een andere merkwaardige boom, een reuzeneik. Bilders heeft dezen vereeuwigd in een schilderij, getiteld: „Landschap bij Vorden”, 't welk, naar ik meen, te zien is in 't Rijksmuseum te Amsterdam.

Prachtige boomen, zoo indrukwekkend statig, hoog en breed

u verheffend boven 't lager hout, hoeveel stormen en vlagen woeden er om u en teisterden u reeds gedurende uw eeuwen-lang bestaan?

Hoeveel vluchtige menschengestalten hebben er reeds aan uw voet gedarteld en gekwijnend, gejubeld en geweend?

En hoelang zult gij daar nog staan en telkens weer vruchten voortbrengen, nadat het thans levend geslacht reeds zal zijn voorbijgegaan, als vluchtige wolkschaduw, die over 't landschap voorbij trekken?

Ach ja: wij menschen, onbegrensd in ons hopen en begeeren, verouderen vóór onze levensavond gevallen is.

We vinden vaak zelfs rustend nog geen rust.

In voeding, kleeding, woning zijn we steeds meer van moeder Natuur vervreemd.

Is 't uw grootsche, telkens volkomen terugkeerende rust, o boomen! die uw bestaan door alle tijden rekte?

Ja, der menschen leven is * * * betrekkelijk kort, maar hun werken blijven.

Te Vorden herinneren we ons onwillekeurig deze verzen van Jan Luyken:

„Als ik het oud gebouw aanschouw,
Dan denk ik: O, waar zijn ze nou,
Die handen, die dit alles maakten,
Toen 't in zijn eersten stand geraakte?
Het werk bleef na; zij gingen of
En liggen lang in zand en stof
(Vergaan), verschoven en vermeten,
Voor honderd jaren lang vergeten”....

De oude oogen, in den vorm van * * * kleine, in lood gevatte ruitjes, waarmee deze oud-adellijke huizinge als 't ware in strakke opal vrij wat meer en grooter verwisselingen aanschouwd, dan gij of ik bij mogelijkheid kunnen droomen.

Carlyle zegt terecht, dat iedere zaak zijn eigenaardige beteekenis erlangt van de wijze, waarop, en den persoon door wien ze gezien en gebruikt wordt.

En zoo ontleenen kasteelen als het Huis te Vorden voor een goed deel hun belangrijkheid daaraan, dat het zijn historische wieken geven.

COTTAGE-TULPEN.
„BEAUTY OF BATH”. „CARNATION”.

LIEFHEBBERS-TULPEN.
„DR HARDY”. „MRS COLLIER”.

Foto C. Steenbergh.

HET HUIS TE VORDEN. HOEK VAN DE GROOTE ZAAL.

Cottage- en Liefhebbers-Tulpen.

BIJ DE PLAAT IN KLEUREN.

REEDS meermalen hadden wij gelegenheid er op te wijzen, hoeveel plezier men van zijn tuin kan hebben, door er in het najaar Tulpen in te planten, die hem dan, sommigen reeds vroeg in het voorjaar, door haar mooie bloemen een vroolijken aanblik geven.

Niet alleen kan men dit doen door de bloemvakken met Tulpen te beplanten, waar echter tegenwoordig verscheidene liefhebbers tegen zijn, waar vooral door kleinere groepjes tusschen de heesters of op een boordbed te zetten. Deze zullen dan een gewenschte afwisseling geven en door een goede keuze tusschen de vroeg- en laatbloeienden te doen, kan men daar langen tijd plezier van hebben. Beter nog dan de z.g.n. enkele vroege Tulpen zijn voor dergelijke groepjes de Cottage-Tulpen, de Liefhebbers-Tulpen en de Darwin-Tulpen geschikt.

Zoals de naam reeds aanduidt, zijn de Cottage-Tulpen oorspronkelijk van Engelschen oorsprong. Toen in 1880 de liefhebberij voor dit ras begon op te komen, was het vooral de Engelsche kweeker Peter Barr, die er veel werk van maakte en al de kleinere z.g. cottagetuinen bezocht om er naar Tulpen te zoeken, die hij dan in zijn kweekerij overbracht en er de beste van uitzocht om in den handel te brengen. Zoodoende is er gaandeweg een ras van Tulpen ontstaan, wier bloemen zich kenmerken door bijzonder mooie, interessante kleuren en die vooral voor tuinkultuur bij uitstek geschikt zijn. Wij moeten er echter dadelijk bij voegen, dat zij, behoudens enkele uitzonderingen, voor potkultuur minder bruikbaar zijn.

In den tuin geplant, zullen zij, zelfs zonder bijzondere voorzorgen veel genoegen geven. Er zijn tegenwoordig een zeer groot aantal Cottage-Tulpen in den handel, waarvan de besten in de catalogi der bollenkweekers zijn te vinden. De hier afgebeelde *Beauty of Bath* en *Carnation* behooren zeker wel tot de mooisten.

Zij, die er op gesteld zijn in hun tuin iets heel bijzonders te hebben, raden wij aan om enkele groepjes van z.g.n. Liefhebbers-Tulpen te planten, die zich door zeer fraaie kleuren en teekeningen onderscheiden. Vooral in Engeland bestond er destijds een buitengewone liefhebberij voor deze Tulpen, die, door de overdreven eischen toen aan haar bloemen gesteld, wel wat is afgenomen, doch thans weder gaandeweg toeneemt.

Al naar de teekeningen, die de bloemen der Liefhebbers-Tulpen

vertoonen, worden zij verdeeld in Bijbloemen, Rozen en Bizarren, die dan weder gevederd of gevlamd kunnen zijn. Hoe mooi deze Tulpen zijn, blijkt duidelijk uit de hiervoor afgebeelde verscheidenheden *Dr. Hardy* en *Mrs Collier*, waarvan de eerste tot de z.g.n. Bizarren en de laatste tot de Rozen moet worden gerekend.

De kultuur der Liefhebbers-Tulpen is ook zeer eenvoudig. Zij verlangen een goed waterdoorlatenden, doch niet al te voedzamen grond. Ook moeten zij door turfstrooisel of dekriet behoorlijk tegen de vorst beschermd worden en wil men werkelijk mooie bloemen hebben, dan moet men trachten de bloemknoppen in het voorjaar tegen hagel te beschermen, daar de hagelsteenen witte vlekjes op de bloembladeren doen ontstaan, waardoor de mooie kleuren bederven.

Ook dit voorjaar hadden wij reeds gelegenheid er op te wijzen hoeveel tuinen er in de lente nog dor en troosteloos uitzien, die met weinig kosten, door er verschillende soorten bloembollen in te planten, een vroolijk aanzien konden hebben. Het is thans den tijd zich die aan te schaffen en dan vergete men vooral niet enkele groepjes *Cottage- en Liefhebbers-Tulpen* te planten.

E. TH. W.

DE ERWTENKEVER.

(Slot).

TVALT bovendien niet te betwijfelen, of van al onze groenten is de boon het eerst tot ons gekomen. Haar buitensporige grootte en haar aangename smaak hebben voorzeker reeds in de oudste tijden de aandacht van den mensch getrokken. Ze was een reeds toebereid en smakelijk hapje voor den hongerlijdenden stam. Men haastte zich derhalve haar in het tuintje te vermenigvuldigen, naast de woning, de hut van rijkshout opgetrokken en met kleaarde bestreken. Dit was het begin van den landbouw.

Na lange dagreizen, heen en weer geschud in hun karren, bespannen met gebarde ossen en rustend op schijven van een boomstam gemaakt, brachten de landverhuizers uit Midden-Azië ons eerst de boon, vervolgens de erwt en ten slotte het graan, dat prachtmiddel tegen den honger. Ze brachten ons de kudde, ze deden ons het brons kennen, het eerste metaal waarvan gereedschappen vervaardigd werden. Zoo brak bij ons de dageraad der beschaving aan.

Brachten deze voorlichters der oudheid ons willekeurig met de boon het insect, dat ze ons heden betwist? Dit mag betwij-

feld worden, omdat de Bruchus inheemsch schijnt te wezen. Ik zie haar ten minste schatting eischen van verscheidene inlandsche groenten, en in 't wild groeiende gewassen, die nimmer de hebzucht des menschen hebben gaande gemaakt. In 't bijzonder wordt ze overvloedig aangetroffen op de Breedblad-Lathyrus (*Lathyrus latifolius*) prijkende met prachtige bloemtrossen en fraai uitgegroeide peulen. 1) Haar zaden zijn van middelmatige grootte, veel kleiner dan die van onze erwten, maar, steeds tot op de zaadhuid verorberd — hetgeen de bewoner nimmer verzuimen zal te doen, — voorziet elk in de gunstige ontwikkeling van zijn wormpje.

Let ook op het aanzienlijke getal: ik tel er meer dan twintig per peul, een rijkdom, dien de erwt zelfs in haar gunstigsten tijd niet kent. Daarom kan de prachtige lathyrus, zonder te veel verlies, de gansche familie, aan haar peul toevertrouwd, voeden.

Mocht er gebrek zijn aan deze lathyrus, dan belet dit den Bruchus geenszins zijn kiemen-voorraad toe te vertrouwen aan een andere groente, van ongeveer denzelfden smaak, maar niet bij machte al de larven te voeden, bijvoorbeeld op de Zwervende Wikke (*Vicia perigrina*) 2) of op de Voeder-Wikke (*Vicia sativa*). Dit legsel blijft overvloedig, zelfs op de magere peulen, omdat de oorspronkelijke plant volop voedsel bood, hetzij door de veelheid, hetzij door de grootte der korrels. Laat ons de boon aannemen als de aanvankelijke voederplant van den Bruchus als de laatste een vreemdelling is, en de groote lathyrus als 't insect inheemsch is.

Op zekeren dag, in lang vervlogen tijden, is de erwt tot ons gekomen, aanvankelijk geogst in datzelfde voorhistorische tuintje, waar de boon haar was voorafgegaan. De mensch gaf haar de voorkeur boven de paardeboon, die, na zooveel bewezen diensten, thans niet meer wordt aangekeken. Dit was eveneens de meening van den Bruchus, die, zonder zijn boon en zijn lathyrus te vergeten, zijn hoofdzetel vestigde op de erwt, die van eeuw tot eeuw het voorwerp eener meer uitgestrekte cultuur werd. Tegenwoordig moeten wij met ons tweeën deelen, de Bruchus neemt wat hem goed dunkt, de rest is voor ons.

Deze voorspoed van 't insect, 't gevolg van den overvloed en de hoedanigheid onzer voortbrengselen is, van een anderen kant bekeken, verval. Zoowel voor den kever als voor ons is verbetering van voedsel niet altijd vervolmaking. Het ras gedijt beter als het de matigheid betracht. Op de paardeboon, de lathyrus, die alle daagsche spijzen, stichtte de Bruchus koloniën, waar 't sterfecijfer der jongen laag was. Er was plaats voor allen. Op de erwt, dat hoog fijne zoetigheidje, sterft het grootste deel der gasten van honger. De porties zijn er schaarsch en de liefhebbers legio.

Laten we ons hier niet langer in verdiepen, maar liever eens gaan zien naar het wurmpje, dat tengevolge van den dood zijner broeders, eenig bezitter van de erwt is geworden. Aan dat overlijden heeft hij part noch deel; de omstandigheden zijn hem gunstig geweest, dat is de heele kwestie. In 't hartje van den korrel geniet hij in zijn eentje van 't hem gebodene, en doet gelijk elk andere „wurm”, niets dan eten. Hij knaagt in het rond, vergroot zijn ligplaats, die hij steeds meer met zijn welgedaan lichaam vult. Hij ziet er flink gebouwd en mollig uit en glimt van gezondheid. Als ik hem plaag, draait hij zich vadsig in zijn hol rond en beweegt den kop heen en weer, en toont op die wijze zijn misnoegen over mijn kwellingen. We zullen hem maar verder met rust laten. De gevangene groeit zoo goed en zoo gauw, dat, als de hondsdagen aangebroken zijn, hij reeds over zijn aanstaande bevrijding gaat denken. Het volwassen insect is niet goed genoeg toegerust om zelf een uitgangskanaal door de inmiddels hard geworden erwt te graven. De larve is zich die komende onmacht bewust en voorziet hierin met buitengewone kunstvaardigheid. Met haar machtige kaken boort ze een uitgangspuit, volkomen rond en met egaal vlakke wanden. Onze fijne beitels, waarmee men 't ivoor

bewerkt, zouden 't niet beter doen. Doch het is niet voldoende vooraf 't ontvluchttingsvenster aan te brengen, er moet met niet minder zorg voor de rust gewaakt worden, die het delicate werk der popvorming vereischt.

Door het openstaande dakvenster toch zou een indringer kunnen binnen komen, die de weerlooze nimf kwaad zou doen. Die opening moet dus voorloopig dicht blijven. Maar hoe? Die kunstgreep wil ik u thans beschrijven.

De larve, die den bevrijdingsgang boort, peuzelt tegelijkertijd de melige massa op, zonder er een kruimeltje van over te laten. Zoodra ze aan de opperhuid is gekomen, houdt ze plotseling met haar werk op. Dit half doorschijnende vlies is het beschermend gordijn van de alcoof, waarin de gedaantewisseling plaats heeft, het is het dekseltje, dat het kluisje tegen de kwaadwilligen van buiten beveiligt.

Maar dit is dan ook de eenige hinderpaal, dien 't volwassen insect bij zijn verhuizing zal ontmoeten. Ten einde 't open springen te vergemakkelijken heeft de larve er voor gezorgd, van

binnen rondom langs den rand een groefje te krassen. Het volwassen insect heeft slechts een duwtje met de schouders, een stootje met den kop te geven of 't schijfje wordt opgelicht en valt evenals 't deksel van een doos. De openingsmond vertoont zich door het doorschijnende zaadhuidje heen als een groote ronde plek door de duisternis van de schuilplaats zwart gekleurd. Wat daarbinnen gebeurt blijft een geheim, zorgvuldig begraven achter een soort van matglas.

Een prachtuitvinding voorwaar, dat patrijspoortdeurtje, die borstwering tegen den indringer, dat valluik, dat door een duw der schouders door den opgeslotene op 't gunstige oogenblik kan opgelicht worden. Komt de eer daarvan aan den Bruchus toe? Zou het vernuftige dier begrijpen wat hij doet, zou hij van te voren een plan overdacht hebben en zou hij volgens een bestek werken, dat hij zelf heeft opgemaakt? Dit zou ons een gunstig idee doen krijgen van 't verstand van den kever. Laat ons alvorens een conclusie te trekken, een beschrijving geven van de volgende door mij genomen proef.

Ik ontdoe eenige bewoonde erwten van haar schil en behoed ze voor vroegtijdige uitdroging door ze in glazen buisjes te bewaren. De wormpjes gedijen er even goed in als in de ongedeede gebleven erwten. Op 't vereischte oogenblik worden de toebeidselen tot de bevrijding gemaakt. Als 't uitgemaakt is, dat de mijnwerker volgens eigen inzichten handelt, als hij ophoudt zijn galerij te graven op 't oogenblik, dat zijn waarnemingen het hem leeren, dat het zoldertje dun genoeg is, wat moet er dan onder deze omstandigheden gebeuren? Zoodra het wurmpje zich dicht bij de oppervlakte voelt, zal hij het boorwerk staken, hij zal de buitenste laag der geschilde erwt ontzien en zoodoende het noodzakelijke beschuttende schermpje

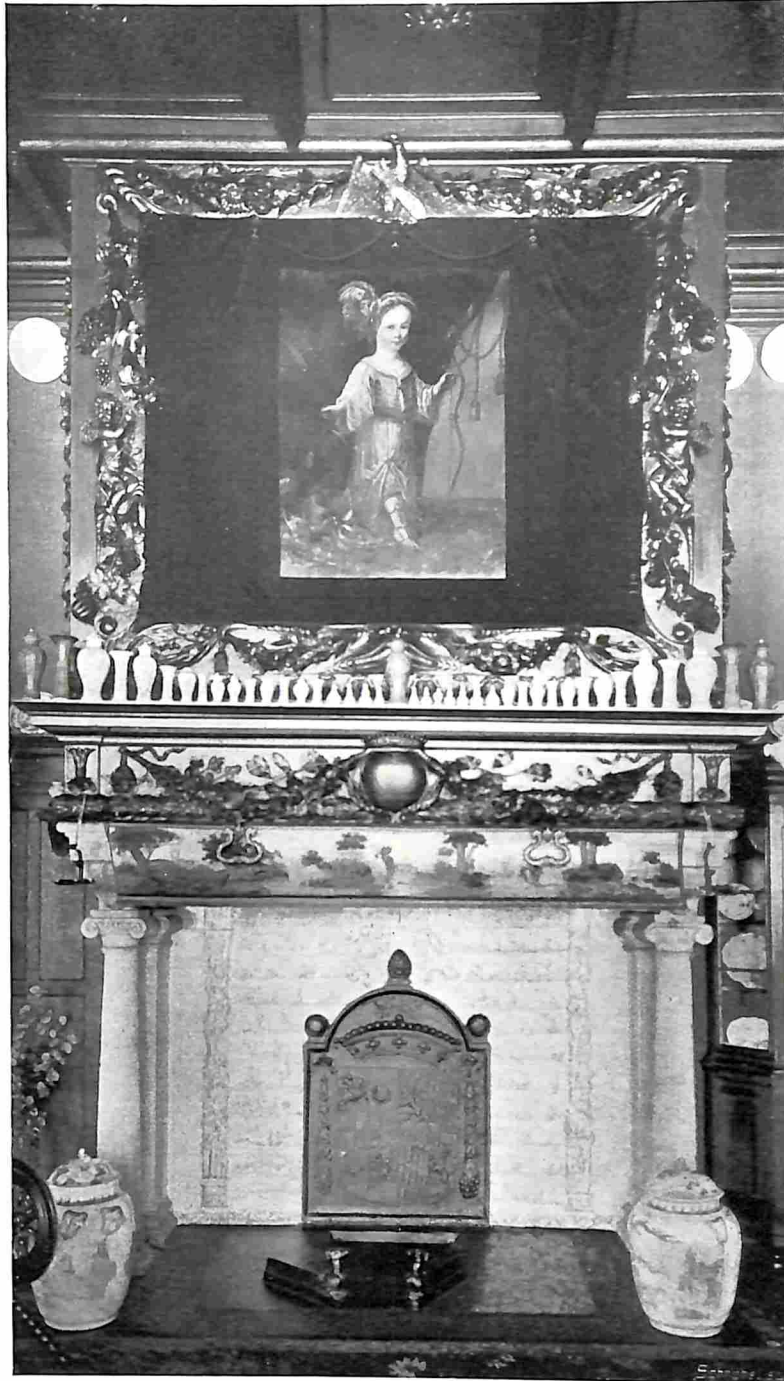

Foto C. Steenbergh.

HET HUIS TE VORDEN. SCHOUW IN DE GROOTE ZAAL.

doen ontstaan.

Doch niets van dien aard gebeurt. De put wordt volledig uitgegraven, zijn opening gaapt naar buiten, even wijd, even welverzorgd alsof het zaadhuidje haar nog beschermde. De eischen door de veiligheid gesteld, hebben in den gebruikelijken arbeid niet de minste wijziging gebracht. In dit voor een ieder toegankelijk verblijf kan de vijand binnentreden, de larve trekt er zich niets van aan.

Hij denkt er evenmin aan, als hij het boorwerk in de nog met de zaadhuid bekleede erwt staakt. Hij houdt er plotseling mede op, omdat het droge vlies hem niet smaakt 3). Wij verwijderen de erwten schillen immers ook uit de erwtensoep, omdat ze voor ons niet de minste voedingswaarde hebben? Blijkbaar omhulsel van 't zaad. Hij staakt haar arbeid waar een onsmakelijk voedsel hem waarschuwt! En uit dezen afkeer wordt een logica op na.

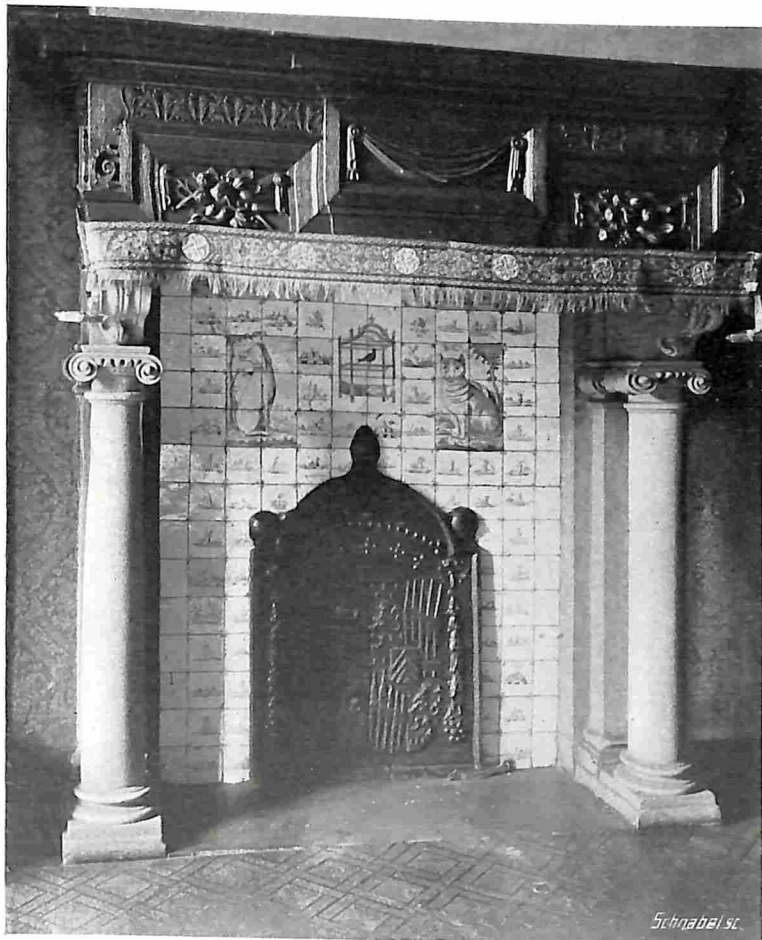

Foto C. Steenbergh.

HET HUIS TE VORDEN. SCHOUW IN DEN SALON.

Het gehoorzaamt lijdelijk aan een hogere logica; het gehoorzaamt niet minder onbewust aan zijn kunstvaardigheid als de kristallijne stof, die in een bewonderenswaardige regelmaat haar scharen atomen rangschikt.

In den loop van de maand Augustus, nu eens vroeger dan weer wat later, teekenen zich op de erwt donkere plekken af, en zonder uitzondering op elk zaadje één. Dat zijn de uitgangsluiken, die voor 't meerendeel in September open gaan. Het dekseltje, dat als met een mes uit de huid is gesneden, laat los, valt ter aarde en laat de opening der woning zien. De Bruchus komt er in een nieuw kleed en onder zijn gedaante van volwassene uit te voorschijn.

Het jaargetijde is verrukkelijk. Malsche regenbuitjes hebben een rijkdom van bloemen doen ontluiken; de kevers, die de erwten verlaten hebben, brengen haar hun blij herfstbezoek, maar betrekken bij de nadering der koude dagen in den een of anderen schuilhoek hun winterkwartieren. Anderen echter zijn minder verlangend hun geboorte-erwt te verlaten. Zolang het kwade seizoen duurt, houden ze zich rustig schuil achter 't dekseltje, dat ze zorgvuldig gesloten houden. Niet vóór de warme dagen in 't land zijn, zal de celdeur op haar hengsels draaien, dat in dit geval wil zeggen op de groeve, die weinig weerstand biedt. Dan verhuizen ook de achterblijvers, voegen zich bij de vóórlijken en gezamenlijk wordt met 't werk begonnen, zoodra de erwten in vollen bloei staan.

De verschillende instincten in de onuitputtelijke verscheidenheid hunner uitingen te doorgronden, is voor den opmerker de grootste aantrekkelijkheid der insectenwereld, want nergens openbaart zich beter dan daar de wonderbaarlijke regeling der levensfunctiën. Aldus opgevat is de entomologie, dat weet ik maar al te goed, niet naar den smaak van iedereen, men haalt meewarig de schouders op voor den onnoozelen hals, die zich bezig houdt met de bestudeering der handelingen van 't insect. Voor den nuchteren practicus is een mandje gave erwten meer waard dan een schat van waarnemingen, die geen dadelijk voordeel afwerpen.

En wie heeft u gezegd, mensch van zoo weinig vertrouwen, dat het nuttelooze van heden niet het zegenrijke van morgen zal wezen? Nu we ingelicht zijn ten aanzien der zeden van het dier, kunnen we beter onze bezitting beschermen. Laat ons het oogenblikkelijk onbelangrijk schijnende niet versmaden; het zou ons ingepeperd kunnen worden. Juist door de samenvoeging der gedachte, al of niet onmiddellijk in toepassing te brengen, heeft de menschheid zich gevormd en zal doorgaan zich te vormen, heden beter dan voorheen, in de toekomst beter dan in 't tegenwoordige. We leven van de erwten en de boonen, die de Bruchus ons betwist, maar we leven ook van het weten, de machtige trog waarin het deeg van den vooruitgang gekneet wordt en tot gisting komt. En dit is wel een paardeboon waard.

Onder andere dingen zegt het ons: De grutter heeft met den Bruchus den strijd niet aan te binden. Als de erwten in zijn winkel komen is het kwaad reeds bedreven, en niet meer te herstellen, maar gelukkig zonder verdere gevolgen. De gave erwten hebben niets te duchten van de nabuurschap der aangetaste, zoo lang de vermenging duurt. Op haar tijd zal de Bruchus uit de

laatste categorie ontsnappen; hij zal het magazijn ontvloden als de vlucht mogelijk is, zoo niet, dan zal hij omkomen, zonder in eenig opzicht de gezond gebleven zaden te benadeelen. Nimmer vindt men eenig spoor van legsel of van een nieuw geslacht op de droge erwten onzer wintervoorraden, nimmer eenige schade door de voeding van 't volwassen insect teweeggebracht.

Onze Bruchus is geen blijvende gast der magazijnen; hij heeft behoefte aan frissche lucht, aan zonneschijn, aan 't vrije leven in 't open veld. Zeer matig in zijn behoeften, versmaadt hij volkomen de droge korrels; zijn fijn snuitje stelt zich tevreden met eenige slokjes honig, die de bloem hem aanbiedt. De larve daarentegen eischt voor zich het zachte deeg der groene erwt, zoolang die groeit en in de peul besloten is. Om deze redenen is er in 't magazijn ook geen sprake van latere vermenigvuldiging van den kant van den vernier, die er in den beginne is binnengebracht.

De oorsprong van de kwaal dient in 't veld gezocht te worden. Daar vooral zou 't goed zijn de euvels van den Bruchus na te gaan, als we niet steeds machteloos stonden in onzen strijd tegen het insect. Het beestje, onuitroeibaar wegens zijn aantal, zijn kleinheid en zijn listige streken, spot met de woede van den mensch. De tuinman vloekt en raast, de Bruchus stoort er zich niet aan, onverstoort gaat hij voort zijn functie van ontvanger der tienden te vervullen. Gelukkig kunnen we rekenen op bondgenooten, die geduldiger en scherpzinniger zijn dan wij.

In de eerste week van Augustus, als de volwassen Bruchus begint te verhuizen, maak ik kennis met een kleine Chalcidide, de beschermer onzer erwten. In mijn kweekplaatsen zie ik voor mijn oogen den helper in grooten getale bij den Bruchus uitkomen. Het wijfje heeft een roodbruin kopje en bovenlijf, een zwart achterlijf met langen legboor. Het mannetje, iets kleiner van gestalte, is geheel in 't zwart gekleed. Beide hebben roode pooten en draadvormige sprieten. 4).

Om uit den korrel te komen, opent de vernier van den Bruchus zelf een venstertje in 't midden van het huidschildje, dat de larve van den kever ontbloot heeft met het oog op zijn toekomstige bevrijding. De verslondene heeft den uitgangsweg voor den verslinder geëffend. Wat er nu verder geschiedt is niet moeilijk te raden. Zoodra de voorbereidselen voor de gedaantewisseling afgelopen zijn, als de uitgangsoening geboord en voorzien is van zijn beschermend dekseltje, het zaadhuidje der erwt, komt de Chalcidide haastig toesnellen. Ze inspecteert de nog niet geplukte erwten, en haar peulen, ze beklopt ze met de sprieten, ze speurt, onder het gemeenschappelijk omhulsel van de groente, naar de zwakke punten slechts door de huid-zoldering bedekt. Vervolgens verheft ze haar boor en die dwars door de peul stootend, doorboort ze het dunne dekseltje. Zoo diep kan de larve of de pop niet in 't binnenste der erwt verscholen zijn, of het lange

Foto C. Steenbergh.

HET HUIS TE VORDEN, GEZIEN VAN DE ZUID-WESTZIJDE.

Foto C. Steenbergh.

HET HUIS TE VORDEN, ACHTERZIJDE.

werktuig weet haar wel te bereiken. Het ontvangt een eitje in zijn malsch vleesch en daarmee is de zaak afgeloopen. Zonder tegenweer te kunnen bieden zal het mollige bakerkind weldra tot op 't huidje verslonden zijn.

Hoe jammer, dat we de vermenigvuldiging van dezen ijverigen bondgenoot niet op onze manier kunnen begunstigen. Helaas! we draaien hier alweer in datzelfde valsche cirkeltje rond, waar onze hulp troepen der velden ons steeds in opgesloten houden: willen we veel chalcididen doen aanrukken dan dienen we vooraf over veel erwtenkevers te beschikken. 5).

J. H. FABRE.
(vertaald door P. G.)

- 1) Ook bij ons inheemsch.
- 2) Niet inheemsch.
- 3) Of te hard is om doorboord te kunnen worden.
- 4) Bij de Chalcididen zijn de sprietten geknikt en dikwijls knotsvormig, dat

Foto C. Steenbergh.

DE OUDE WATERMOLEN BIJ 'T HUIS TE VORDEN.

van de draadvormige sprietten kan dus een vergissing zijn.

5) Fabre's meening in dezen is thans niet meer gangbaar. Het in 't geweer roepen der parasieten van schadelijke insecten tegen hunne waarden, wordt heden druk toegepast. De Amerikanen b.v.b. zijn reeds een zevental jaren bezig met de Europeesche parasieten van den Plakker en den Basterdsatijnvlinder in Noord-Amerika te importeeren en aan te wenden. S. L.

Overneming verboden.

ST. MICHAEL.

(29 SEPTEMBER)

MICHAEL — d.i. wie is Gode gelijk — draagt hunne bijvorm van den heilige; toch is hij geen menschelijk — door de Kerk heilig verklaard — maar volgens de overlevering een bovenna-tuurlijk wezen.

Bij de Joden was hij een der aartsengelen, wien het bewaken van Mozes graf was opgedragen, en volgens den brief van Judas (vers 9), twistte hij met den duivel over diens lijk. In de openbaring van Johannes (XII: 2) komt hij voor als met de onder hem staande engelen krijgvoerende tegen den draak, en als zoodanig wordt hij meestal afgebeeld. Een latere christelijke overlevering verheft hem tot den hoofdbeschermer der Kerk, tegen het geweld van den Booze, waarvan nog menig sage weet te verhalen, en tot bewaker van het Paradijs. Hem was de taak toevertrouwd de zielen der afgestorvenen daarheen te geleiden, maar vóór dat hij dat deed, woog hij ze op schalen, om naar bevind van zaken over der zielen lot te beslissen. Hij was dus in dit opzicht getreden in de plaats van de Valkyren — die volgens de heidensche godenleer een dergelijk ambt bekleedden. In middeleeuwsche gedichten wordt meer dan eens de strijd der engelen en duivelen over de scheidende ziel, die beiden in ontvangst wilden nemen, afgeschilderd. Aan 't hoofd dier engelen stond de aartsengel Michael, soms ook *Cherubin* genoemd, en in een oorkonde der 13e eeuw wordt hem de titel gegeven van *praepositus paradisi et princeps animarum*.

Is het St. Michielsfeest bepaald van christelijken, de denkbeelden en gebruiken, die daarmee gepaard gingen, zijn daarentegen meer van heidenschen oorsprong. De Kerk had namelijk in de eerste eeuwen twee dagen ter eere van den aartsengel Michael — en wel op 15 Maart en 8 Mei — vastgesteld, doch het concilie van Mainz voegde er in 813 nog een derden bij en koos daartoe den 29en September, vermoedelijk omdat omstreeks dien tijd de oude Saksers een groot offerfeest vierden, waarvan men de herinnering bij het volk wenschte uit te wischen. Die toelag gelukte. Wodan of Donner, aan wien dit feest gewijd was, moest voor Sint Michiel wijken, maar zoo gehecht was het voorgelacht aan het heidensch feest, dat terwijl de andere feestdagen in onbruik geraakten, de 29e September tot heden de hoofdfeestdag van den Heilige is gebleven.

Oudtijds werd op dien dag vermoedelijk een oogst, en wel een wijnoogstfeest gevierd. In een platduitsche spreukje komt dan ook St. Michaelis als wijn-Michaelis voor, en ook de gebruiken, die bij oud-geloovige boeren voor dien dag nog gelden en meest betrekking hebben op het weder, duiden aan, dat die dag bepaald een oogstfeest geweest is. Zoo nemen de wijnboeren met groote opmerkzaamheid de nachtvorsten vóór St. Michiel waar, want naar hunne meening bestaat er verband tusschen deze en die van Mei. Vriest het 3 of weken vóór St. Michiel, dan zal de vorst 3 of 4 dagen vóór St. Philippus aanhouden; valt de koude 3 of 4 dagen vóór St. Michiel in, dan lijdt het geen twijfel, of de nachtvorsten in Mei zullen den wijnstok beschadigen.

Te Leuven werd nog in de vorige eeuw een processie gehouden ter eere van den Aartsengel Michael, die ook het bewijs oplevert, welken grooten invloed het landvolk dien Heilige op den groei der gewassen toekende. Men droeg zijn beeld van de hem gewijde parochie af tot de wallen der stad, op elk stadion keerde men het aan alle kanten om en dan riepen de boeren luidkeels: Sint Michael, sla een gunstig oog op mijn knollen. Een pastoor berispte de processiegangers om hun dweepziek bijgeloof: zij namen hem dit zoo kwalijk, dat het niet veel had gescheeld, of men had hem de wallen afgegooid.

Opmerkelijk is de overeenkomst, die tusschen St. Michiel en St. Maarten bestaat. Beide heiligen en dagen gelijken elkander in vele opzichten. Ook St. Michiel wordt als krijgsman met het zwaard in de hand afgebeeld. Beide feestdagen zijn nog merk-dagen voor het weder, waren oudtijds hoofdgerichts-dagen en in sommige streken betalings-dagen van cynsen of pachten, of wel dagen, waar op de landpacht eindigt of begint. Beide zijn vreugde-dagen, in de middeleeuwen met bacchaliën gevierd. Beide heiligen zijn patronen van den wijn en der vogels, zooals St. Hubert, die daar tusschen in ligt, van het wild en der landen. Het verschijnsel laat zich daaruit verklaren, dat vele feestelijkheden van

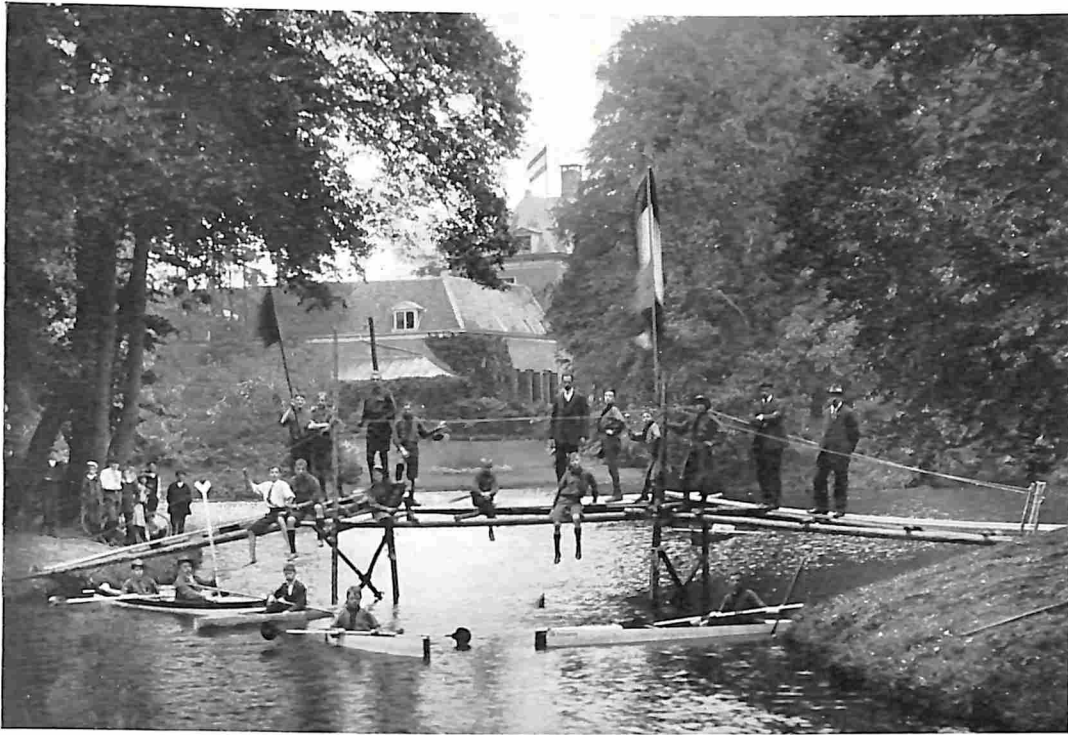

Foto B. Balhuizen.

JEUGDIGE BRUGGENBOUWERS.

BRUG OVER DEN SLOTVIJVER TE ZEIST GESLAGEN DOOR DE AFDEELING ZEIST VAN DEN NEDERLANDSCHEN PADVINDERS BOND.

den eenen heilige op den anderen zijn overgegaan; die op St. Maarten hebben zich, wat ons land betreft, het langst, sommige zelfs tot onzen tijd staande gehouden. Men hoort bij ons alleen nog maar spreken van een Michiel's zomer; St. Michielsmis en markt, die o.a. te Utrecht gehouden wordt; maar niet meer van den St. Michiels gans, die nog in Engeland de aartsvaderlijke schotel op St. Michiel (de Michiel massgoose) is en ook aan den Nederrijn, met kastanjes gevuld, jaarlijks op den disch prijkt en bij die gelegenheid moet zwemmen in jongen wijn, geplengd als dankoffer voor een milden oogst. Op St. Michiel wordt evenals op St. Maarten een bijzonder gebak gegeten; in Vlaanderen zijn het kleine witte broodjes „van Hert” geheeten, die de kinderen 's morgens onder hun hoofdkussen vinden.

Aan dezen heilige waren in vele landen tal van kerken en kapellen gewijd, in onderscheidene steden in ons land, o.a. Harlingen; broederschappen en gilden hadden hem tot patroon. Men kan als regel aannemen, dat dáár, waar nu een St. Michiels kapel prijkt, vroeger een tempel aan Wodan of Mercurius gewijd gestaan heeft, wier dienst door dien van genoemden Aartsengel vervangen is.

St. Michiel wordt op verschillende wijzen afgebeeld, bij ons soms met een roede, zonder de weegschaal, maar toch bijna overal met den duivel of draak aan zijn voeten, die hij met zijn speer doorsteekt. In de de oudste afbeeldingen in Duitsland komt hij voor als krijgsman en even als St. Maarten en St. Nicolaas op een wit ros. Daar schijnt hij al spoedig, na de invoering van het christendom, in plaats van den zegegod als Hertog te zijn opgetreden en het lied: „O heros invincibilis dux!” van het oude „Contiones” schijnt niets anders dan een omzetting van het oud-duitsche slaggezing en het latijn met verwisseling van den heldennaam te zijn. In plaats van „dux Michael protector Germaniae” heette het misschien „Hertog Odin, beschermheer van het duitsche volk”. Het eerste couplet vrij vertaald luidt aldus:

O! onbedwingbaar Sterke Held
Hertog Michael
Voer gij het duitsche heir in 't veld,
Hertog Michael!
O sta ons ter zijden
O help ons bij 't strijden
Hertog Michaël! Hertog Michaël!

Het was dit christelijk duitsche slag- en bedevaartgezing 't welk van de veldslagen tegen de Noormannen en Hongaren af, ten tijde der kruistochten tot de reformatie toe, als bardenlied vóór den slag gezongen werd, in elk couplet den naam „Hertog Michael”, meer dan eens herhaald, tot keurwoord hebbend, dat waarschijnlijk aanleiding gegeven heeft tot den spotnaam van „duitschen Michiel” bij het verkeer van andere volkeren. De afleiding van het Ytische woord *Miche*

voor kracht, is als te geleerd en te ver gezocht minder aannemelijk. C.

Overneming verboden.

JEUGDIGE BRUGGENBOUWERS.

HEBT ge wel eens uw boord, uw manchetten, uw kleeren, waarin ge u „mijnheer” gevoelt, uitgetrokken en een werkpakje aange-trokken? En zijt ge er dan wel eens op uit gegaan om te sjouwen en te sjoeren met palen, planken en touwen? Zoo niet, dan hadt ge op Koninginnedag, Maandag 1 September, eens mee moeten gaan bruggenbouwen met de Zeister Padvindders. Dat was een dag van flink aanpakken en hard werken. Daar onder de machtige beuken, die den stillen Slotvijver omgeven, hadt ge kunnen ondervinden hoe zulk een dag van arbeid in de heerlijke vrije natuur lichaam en geest ontspant, verfrist en versterkt.

Zondagavond reeds namen we afscheid van het gewone dagelijksche leven en toen we in onze kahki uniformen, met onze breedgerande hoeden op rond het kampvuur zaten aan den vijverrand, voelden we ons andere menschen en menschjes. Geen kantoorheeren, geen schooljongens meer, maar pioniers in eenzame wildernis. We zouden slapen onder het lichtig tentdak, wacht houden bij ons kampvuur en dan, morgen, een brug slaan over den stroom, die ons noodzaakte onzen tocht te onderbreken en hier ons bivak op te slaan.

Maar bij het ontwaken in den vroegen morgen zien we weer de vriendelijke tuinmanswoning dicht bij ons kamp, en in den morgennevel de statige lijnen van het Slot. Heerlijk is 't, nu rond te dobberen op den vijver in onze ranke kano's. Plechtig schalt de vaandelmarsch over het water en tusschen het hoog geboomte als Neerland's driekleur geheschen wordt ter herdenking van den verjaardag der Koningin.

Dra vangt nu de arbeid aan. We hebben geen oog meer voor wat er om ons heen gebeurt. We dragen palen en planken aan, leggen mastworpen en kruissjorringen, bouwen schragen en dekstukken, totdat ons werk gereed is en door den fotograaf vereeuwigd wordt. We rusten even, bewonderen onze brug en dan? . . . In korten tijd is alles weer afgebroken. Het kamp is weldra opgeruimd en 's avonds staat de tuinmanswoning weer eenzaam aan den stillen vijver. De pioniers wandelen weer als gewone menschen door het dorp.

Een enkele voorbijganger kijkt me verwonderd aan. Is dat niet de „groote padvinder”, die met zijn jongens een brug over den vijver bouwde?

J. D.

Foto B. Balhuizen.

JEUGDIGE BRUGGENBOUWERS.

HET STELLEN VAN DE TWEDE SCHRAAG MET BEHULP VAN TUITOUWEN EN OPZETSPARREN.

Schnebelst.

Foto-bureau „Argus“.

HET GEBOUW VAN DE NEDERLANDSCHE HEIDE-MAATSCHAPPIJ AAN DEN
APELDOORNSCHEN STRAATWEG BIJ ARNHEM, GEOPEND OP 22 SEPT. L.L.

Foto Persbur. Vaz Dias.

DE LEGERMANOEUVRES IN HET OOSTEN VAN ONS LAND.
GENERAAL BUHLMAN MET ZIJN STAF DE KAARTEN BESTUDEERENDE.

Foto-bureau „Argus“.

DE BUITENLANDSCHE OFFICIEREN, DIE DE LEGERMANOEUVRES
BIJWOONDEN, TE MIDDEN VAN HUNNE NEDERLANDSCHE COLLEGA'S.

DE ZONNEVROUW.

(Vervolg van blz. 475).

Daar hebt u deze nu. Zij brommen wel wat omdat de weg steil is, maar als het er op aankomt, laten ze zich doodschieten voor Veintemilla.

— Des te beter, des te beter, zei Ozout.

En hij voegde er bij: Laat hen desnoods wegloopen; wij samen zullen ook zonder hun hulp die Indianen wel vinden.

De inspecteur ontstelde door deze woorden uitermate. „Welk een vreemde señor is dit“, mompelde Natividad.

Zijn aandacht werd echter weder door den weg getrokken. — Ze hebben hier gekampeerd, zei hij plotseling.

En werkelijk, op deze plek, waar de bergengte eensklaps belangrijk breeder werd, zag men de sporen van het verblijf eener tamelijk groote bende. Men bemerkte de overblijfselen van een vuur, en hier en daar de resten van een maaltijd. Hier was zonder twijfel de eerste stopplaats geweest van den troep, die de Zonnevrouw met zich voerde.

Natividad gaf bevel, wat sneller op te rijden.

— Wat me al heel vreemd lijkt, begon hij, zich tot den geleerde wendend, — is, dat we niets bemerkt hebben van den markies en uw neef en den kleinen Christobal.

— Bah, zei de geleerde, — maak u daar geen zorg over; den een of anderen dag zullen we die ook wel terugvinden.

— Hè?

— Ik zeg... ach, daar staat dat duivelsche dier weer stil. Hup, hup, vooruit, leelijk beest, vooruit. Vooruit.

Die oom François-Gaspard leek er wel op vooruitgegaan sedert zijn reis naar Cajamarca en in de Cordilleras. Daar had hij zich nog belachelijk gedragen, maar nu! De man was onherkenbaar. Hij reed aan het hoofd der karavaan, en zijn kalmte was voorbeeldig; zoo iemand eens uiting aan zijn onrust gaf, dan was hij het, die met grapjes daarop antwoordde.

Zijn muilezel liep nog maar aldoor slecht, hoezeer de berijder hem ook aanspoorde.

De commissaris riep nu eensklaps uit. Kijk, het lijk van een lama! Het doode dier versperde den weg. Allen stonden nu stil. Natividad steeg af, betastte de lama en vond een bloedende wonde. Dan stiet hij met zijn voet het lijk den afgrond in, en besteeg wederom zijn muilezel.

— Er is geen twijfel aan, mompelde hij, — het is de lama, waar de kleine Christobal op heeft gereden. Ik vermoed dat het dier was uitgeput en dat de knaap het nog maar aldoor heeft willen aanzetten, en het vermoeide beest, ten einde raad, met zijn mes gestoken heeft.

— Arm dier, zeide François-Gaspard, terwijl hij eenige aantekeningen in zijn zakboekje maakte.

— Arm kind, zei Natividad, — wat zal er met hem gebeurd zijn?

— Maak u niet ongerust, mijnheer de inspecteur, de jongen was niet alleen. Raymond was bij hem. En wanneer die te ver vooruit gereden was om hem te hooren, dan heeft de markies, die achteraan reed, hem toch opgenomen.

— Ja, dat is waar, gaf Natividad toe, terwijl hij met het hoofd knikte.

— Is het bij u gewoonte, om op lama's te rijden?

— Neen, alleen de kinderen doen het om zich te vermaken. Kinderen van gegoede families hebben er veelal een. De kleine Christobal had er zonder twijfel ook een bij zijn vader op stal staan.

— Ik had nooit gedacht dat een lama, zoo hard en zoo lang loopen kon.

— Ja, maar deze lama was niet van de soort, die als lastdieren worden gebruikt.

(Wordt vervolgt).